

BOSOS

Analyse doelen Jonge kind

slo

Juni 2018

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

Verantwoording

2018 SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling), Enschede

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Informatie

SLO

Afdeling: Primair Onderwijs

Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 664

Internet: www.slo.nl & <http://jongekind.slo.nl/>

E-mail: primaironderwijs@slo.nl

BOSOS groep 1-2

DEEL 1: ACHTERGRONDGEGEVENS OBSERVATIELIJST

Titel	BOSOS Ontwikkelingsvolgmodel voor groep 1 en 2
Auteur(s)	Harry Janssens; Ellen Voogt
Uitgever	Peuter-Kleuterpraktijk Ellen Voogt
Jaar van uitgave	2014-2017
Doelgroep	Basisonderwijs groep 1-2
Samenstelling van het instrument	Webbased ontwikkelingsvolgmodel. <i>BOSOS</i> staat voor: Beredeneerd aanbod- Observeren- Signaleren-Opbrengst gericht-Specifiek voor jouw praktijk. <i>BOSOS</i> bevat instrumenten om leerlingen op verschillende leeftijden/momenten te observeren en de gegevens daarvan te registreren, mogelijkheden om de observaties te analyseren en rapportages samen te stellen.
Doorgaande lijn	Voor peuters is het pakket <i>BOSOS 2-4</i> verkrijgbaar. De doelen van het laatste analyse-moment (4.3 jaar) komen overeen met dezelfde leeftijdsfase <i>bij BOSOS groep 1-2</i> . Beide systemen kunnen aan elkaar gekoppeld worden. Leerkrachten van groep 3 kunnen aan het eind van groep 2 toegang krijgen tot de leerlingen die uitstromen naar groep 3.
Geanalyseerde onderdelen	Met name de ontwikkelingslijnen en bijbehorende tussendoelen voor de ontwikkeling van de rekenvoorwaarden en voor de sociaal-emotionele ontwikkeling zijn geanalyseerd. Daar waar relevant is ook gekeken naar de 'vergeten leerlijnen', met name voor kralen rijgen/ plakken met plakfiguren en bouwen. Taal zal op een later tijdstip worden geanalyseerd, zodra de beheersingsdoelen van SLO hiervan beschikbaar zijn.
Uitgangspunten en doelstellingen van het instrument	"Het doel van <i>BOSOS</i> is: komen tot een beredeneerd aanbod door gericht observeren en signaleren en opbrengsten goed in kaart brengen die specifiek zijn voor jouw praktijk. Zo kun jij als leerkracht je leerstofaanbod aanpassen aan de mogelijkheden van de leerlingen en aan de mogelijkheden van de klas." "In de eerste twee jaren van de basisschool wordt de grondslag gelegd voor de verdere ontwikkeling op school. <i>BOSOS</i> wil dat die ontwikkeling zo duidelijk en zorgvuldig mogelijk in kaart gebracht wordt en integreert daarom de diverse zorgonderdelen. <ul style="list-style-type: none">• Observaties gebaseerd op de leerlijnen van SLO• Uitwerking op basis van de 5 hoofdontwikkelingslijnen voor kleuters• Integratie van Cito in het programma• De leeropbrengsten op groepsniveau eenvoudig zichtbaar gemaakt• Duidelijke groepsoverzichten als basis voor groepsplannen• De zorg duidelijk zichtbaar voor leerkrachten, intern begeleider, directie en ouders• Duidelijk beleid bij overgang naar groep 3• Zelf samen te stellen digitaal rapport Op basis van deze zorgvuldige werkwijze kan de leerkracht juiste beslissingen nemen die voor de toekomst van een leerling van essentieel belang zijn."

Korte beschrijving van visie op <u>het jonge kind</u> zoals aangegeven in het instrument/ de methode	"In de eerste twee jaren van de basisschool wordt bij kinderen de grondslag gelegd voor de verdere ontwikkeling op school. Daarom is het belangrijk dat de ontwikkeling zo duidelijk en zorgvuldig mogelijk in kaart wordt gebracht. Op basis van deze zorgvuldige werkwijze kan de leerkracht juiste beslissingen nemen die voor de toekomst van een leerling van essentieel belang zijn."
Inhoud	<p>BOSOS onderscheidt vijf ontwikkelingslijnen: visueel-motorische waarneming, taal- en denkontwikkeling, auditieve ontwikkeling en de ontwikkeling van de leesvoorwaarden, ontwikkeling van de rekenvoorwaarden, sociaal-emotionele ontwikkeling. De hoofdlijnen zijn onderverdeeld in verschillende subontwikkelingslijnen met de daarbij behorende tussendoelen/observatie-items.</p> <p>De opbouw van de ontwikkeling van de motoriek komt aan de orde in negen 'vergeten leerlijnen'. Deze worden niet meegenomen bij de observatie.</p> <p>BOSOS bevat analyse- en rapportagemogelijkheden. Ook zijn er acties en tips per ontwikkelingslijn en formats voor didactische werkplannen.</p> <p>Het instrument bevat handleidingen voor de verschillende gebruikers en voor de verschillende onderdelen.</p>
Aspecten taalontwikkeling	Er zijn twee ontwikkelingslijnen waarin taal-lezen aan de orde komen: taal-denkontwikkeling (met als observatielijnen: geheugen, taalgebruik en taalbegrip, taal/denken) en auditieve ontwikkeling + ontwikkeling van de lees- en spellingvoorwaarden (observatielijns leesontwikkeling).
Aspecten rekenontwikkeling	De ontwikkelingslijn Ontwikkeling van de rekenvoorwaarden kent de observatielijns rekenbegrip. Deze kent 39 tussendoelen/observatie-items. Er is verder geen onderverdeling. De doelen zijn met name gericht op de domeinen getallen en meten.
Aspecten sociaal-emotionele ontwikkeling	<p>Sociaal-emotionele ontwikkeling onderscheidt zeven observatielijnen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • emotionele ontwikkeling; • sociale ontwikkeling; • redzaamheid; • zelfstandigheid; • kringactiviteiten; • spelontwikkeling; • werkhouding.
Werkwijze	<p>Nadat de gegevens van een leerling zijn ingevoerd, wordt vastgesteld wanneer de observaties plaats vinden. De leerkracht ziet daarna in de agenda welke leerlingen de komende periode geobserveerd dienen te worden.</p> <p>Voor groep 1 is dit, naast de start en de twee wenmomenten, op vier leeftijdsgebonden tijdstippen: 4.3 jaar, 4.6 jaar, 4.9 jaar en 5 jaar. Mocht een leerling nog in groep 1 zitten, dan kan ook met 5.3 jaar, 5.6 jaar en 5.9 jaar. Maar dan alleen voor de items die eerder nog niet goed waren. Deze worden automatisch doorgeschoven naar een later tijdstip.</p> <p>Voor groep 2 zijn er vijf vaste momenten: oktober, november (alleen verwachting richting groep 3) januari, april (alleen items die eerder nog niet goed waren) en eind groep 2.</p> <p>Elke leerlijn bestaat uit een basisobservatie (vet gedrukt) en specificaties</p>

	<p>van de basisobservatie. Als de leerkracht zeker weet dat het basisitem goed is, dan hoeven de specificaties niet geobserveerd te worden.</p> <p>Van de observaties kunnen rapportages samengesteld worden. Dit kan per groep en per leerling. Cito-scores kunnen handmatig worden toegevoegd. Op grond van de rapportages kan het aanbod voor de komende periode worden vastgesteld. Daarnaast is er de mogelijkheid om een digitaal rapport samen te stellen.</p> <p>Het programma kent vijf verschillende soorten gebruikers: leerkracht (de enige die in het leerlingendossier werkt); intern begeleider (kan meekijken in dossiers en per mail reageren); directie (meekijken in dossiers), beheerder (wijzigingen doorvoeren in groepen, leerlingen, gebruikers), personen die beperkt deel dossiers kunnen inzien (zoals leidsters peuterspeelzaal of leerkracht groep 3).</p>
Aanwijzingen voor normering	<p>Van elk observatie-item moet worden aangegeven of de leerling het wel ('ja' aanvinken) of niet ('nee' aanvinken) beheerst. Het systeem geeft dit dan met rood of groen aan. De leerkracht kan aan elke observatielijijn zelf een toelichting toevoegen.</p>
Aanwijzingen voor hulp bij gesignaleerde problemen	<p>Per ontwikkelingslijn worden er acties en tips gegeven. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt in basishulp (algemene aandachtspunten voor de hele ontwikkelingslijn) of specifieke hulp. Deze laatste bestaat uit gerichte acties en opdrachten bij meerdere observatie-items.</p> <p>Op grond van de observaties kunnen groepsplannen didactische werkplannen worden samengesteld., zowel voor groep 1 als groep 2. Per groep wordt een onderscheid gemaakt in vier niveaus: duidelijk hoger niveau, ongeveer op niveau, duidelijk onder leeftijdsniveau en OPP (ontwikkelingsperspectief).</p>
Opmerkingen	<ul style="list-style-type: none"> • <i>BOSOS</i> bevat een facultatieve februari-screening. Deze kan worden afgenomen als er meer informatie nodig is bij de overgang naar groep 3 en richt zich op de basisleerwaarden voor groep 3. • Er is voor besturen een aanvullende bovenschoolse module verkrijgbaar. • Er is een koppeling mogelijk met ParnasSys. • Bij de uitgever is tegen betaling een introductiecursus voor het werken met <i>BOSOS te volgen</i>.

DEEL 2A: ANALYSE-RESULTATEN BOSOS OP SLO-DOELEN (VERSIE 2017) (beschrijvend)

Taal eind groep 2

De herziene SLO-doelen voor taal zijn nog in ontwikkeling. De analyse op taaldoelen zal dan ook in een later stadium plaats vinden.

Rekenen eind groep 2

Domein Getallen	
getalbegrip	Van de veertien doelen die geformuleerd zijn bij het subdomein <i>getalbegrip</i> zijn er vier wel, vijf niet en vijf deels aangetroffen in het instrument. Het verder en terugtellen vanuit een willekeurig getal komt deels aan de orde bij ' <i>kan terugtellen van 10-1</i> '. Rangtelwoorden komen aan de orde bij ' <i>resultatief tellen: kent verschil tussen begrippen vier en vierde</i> '. Het schatten van hoeveelheden komt niet voor, net als de begrippen 'meeste' en 'minste'.
bewerkingen	Het doel ' <i>kan eenvoudige optel- en aftrekproblemen met hoeveelheden tot ten minste 12 (handelend) oplossen</i> ' komt deels aan de orde bij ' <i>kan de handelingen bij de begrippen één meer, twee meer, één minder, twee minder, evenveel goed hanteren</i> '. Eenvoudige splitsproblemen of verdeelsituaties (handelend) oplossen komen niet voor in het instrument.
Domein Verhoudingen	
-	Beide doelen van het domein <i>Verhoudingen</i> zijn niet uitgewerkt in het instrument.
Domein Meten en meetkunde	
meten:	
lengte en omtrek	Bij de observatie-items wordt wel aandacht besteed aan lengte maar niet aan omtrek. Ook tegenstellingen zoals grootste/kleinste of hoogste/laagste zijn niet aangetroffen.
oppervlakte	Het herkennen van begrippen rond oppervlakte komt aan de orde. Overige doelen zijn niet aangetroffen.
inhoud	Doelen rond het meten van inhoud komen in beperkte mate voor. Aan bod komt het meten met een natuurlijke maat. Het vergelijken en ordenen van inhouden specifiek komt niet voor; wel is er in het algemeen aandacht voor het vergelijken bij ' <i>kan begrippen groter en kleiner (enz.) door vergelijken relatief zien</i> '.
gewicht	Het subdomein <i>meten van gewicht</i> komt niet echt aan bod in het instrument. Alleen het kennen van de begrippen licht en zwaar komt voor.
tijd	Doelen rond tijd komen deels aan de orde bij de observatielijn taalgebruik en taalbegrip in ' <i>kent de dagen van de week en de begrippen van de dagen</i> ' en ' <i>zet 4 plaatjes in goede volgorde en vertelt daarbij het verhaal</i> '.
geld	Er is geen aandacht voor geld in het instrument.
meetkunde:	
oriënteren in de ruimte	De doelen van het subdomein <i>oriënteren in de ruimte</i> komen niet of nauwelijks voor. Alleen de begrippen naast, boven en onder zijn aangetroffen bij observatielijn taalgebruik en taalbegrip.

construeren	Twee van de drie doelen zijn teruggevonden in het instrument: ' <i>kan de regelmaat in patronen herkennen, deze uitleggen en voortzetten</i> ' (bij de 'vergeten leerlijn' rijgen) en ' <i>kan een bouwwerk of constructie nabouwen</i> ' (bij de 'vergeten leerlijn' bouwen). Het doel ' <i>kan tweedimensionale afbeeldingen van driedimensionale figuren herkennen en omgekeerd komt niet voor</i> '.
opereren met vormen en figuren	Het herkennen en benoemen van vormen komt wel aan de orde maar hierbij wordt niet specifiek aangegeven dat het gaat om de meetkundige figuren cirkel, driehoek, vierkant en rechthoek. Ook het sorteren van voorwerpen komt aan bod in het instrument maar hierbij wordt niet vermeld dat het om minimaal twee kenmerken gaat. Het doel ' <i>herkent vierkanten, rechthoeken, cirkels en driehoeken in voorwerpen uit de omgeving</i> ' is niet teruggevonden.
Domein Verbanden	
-	Het domein <i>Verbanden</i> komt niet aan bod in het instrument.

Sociaal-emotionele ontwikkeling eind groep 2

Domein Omgaan met gevoelens, wensen en opvattingen	
omgaan met gevoelens, wensen en opvattingen van jezelf	Van de negen doelen die zijn geformuleerd bij <i>omgaan met gevoelens, wensen en opvattingen van jezelf</i> zijn er vier wel, vier niet en één gedeeltelijk aangetroffen. Niet gevonden zijn: ' <i>kennis hebben van jezelf</i> ', ' <i>verschillen en overeenkomsten ervaren tussen zichzelf en anderen</i> ', ' <i>inschatten van eigen gevoelens, gedachten en motieven</i> ' en ' <i>bewust omgaan met eigen gevoelens, wensen en opvattingen en deze voor anderen begrijpelijk kunnen uiten</i> '. Het doel ' <i>ontwikkelen van zelfvertrouwen</i> ' komt zijdelings aan bod bij ' <i>heeft geen angst nieuwe dingen te doen</i> '.
omgaan met gevoelens, wensen en opvattingen van anderen	Doelen rond het <i>omgaan met gevoelens, wensen en opvattingen van anderen</i> komen niet of nauwelijks aan de orde in het instrument. Alleen ' <i>kennis hebben van de ander</i> ' komt aan bod bij het observatie-item ' <i>heeft interesse in medeleerlingen</i> '.
Domein Zelfstandigheid	
ontwikkelen van zelfstandigheid	De doelen van het domein <i>Zelfstandigheid</i> zijn gedeeltelijk teruggevonden in het instrument. ' <i>Vertrouwen hebben in eigen kunnen</i> ' komt deels aan de orde bij het observatie-item ' <i>heeft geen angst om nieuwe dingen te doen</i> '.
Domein Omgaan met de ander	
ontwikkelen van sociale vaardigheden en omgaan met relaties	Vijf van de elf doelen van het domein <i>Omgaan met de ander</i> komen voor. ' <i>Aanpassen aan nieuwe situaties</i> ' komt gedeeltelijk aan de orde bij het al eerder genoemde ' <i>heeft geen angst om nieuwe dingen te doen</i> '. Niet gevonden zijn: ' <i>vertrouwen hebben in een ander</i> ', ' <i>complimenten geven en krijgen</i> ', ' <i>bemerken of en wanneer een ander hulp nodig heeft</i> ', ' <i>bewondering tonen voor elkaars vaardigheden en mogelijkheden</i> ' en ' <i>inzien dat thuis, op school en op straat verschillende regels nodig zijn</i> '.
Domein Werkhouding en concentratie	

ontwikkelen van een werkhouding en concentratievermogen	De meeste doelen rond het <i>ontwikkelen van een werkhouding en concentratievermogen</i> komen voor in het instrument. Het doel <i>'in staat zijn om iets af te maken'</i> komt deels aan de orde bij het observatie-item <i>'toont doorzettingsvermogen bij moeilijkere werkjes'</i> . Het doel <i>'gericht vragen kunnen stellen'</i> is niet aangetroffen.
Domein Samenwerken	
leren samenwerken met anderen	Van de tien doelen zijn er vier wel aangetroffen en zes niet. Terugggevonden zijn: <i>'luisteren naar elkaar'</i> , <i>'rekening houden met elkaar'</i> , <i>'gemotiveerd zijn om samen te werken'</i> en <i>'je houden aan afspraken'</i> .

DEEL 2B: ANALYSE-RESULTATEN BOSOS OP SLO-DOELEN (VERSIE 2017) (tabel)

Legenda:			
■	=	aanwezig	
▣	=	gedeeltelijk aanwezig	
□	=	niet aanwezig	
n.v.t.	=	niet van toepassing	

Rekenen eind groep 2

Eind groep 2: De leerling...		
Domein: getallen		
getalbegrip	kan de telrij opzeggen tot ten minste 20	■
	kan vanuit elk getal tot 20 verder tellen en vanuit elk getal onder 10 teruggellen	▣
	herkent en gebruikt rangtelwoorden tot ten minste 10	▣
	herkent begrippen rond de telrij en kan deze handelend gebruiken in concrete situaties: verder, door, terug, naast, tussenin, (er)voor, (er)na, eerste, laatste	□
	kan hoeveelheden tot ten minste 12 schatten, precies tellen (resultatief) en weergeven (neerleggen, tekenen)	▣
	kan hoeveelheden tot ten minste 20 vergelijken en ordenen: 'meer', 'minder', 'evenveel', 'meeste', 'minste'	▣
	herkent hoeveelhedenbegrippen en kan deze handelend gebruiken in concrete situaties: meer, minder, evenveel, meeste, minste, veel, weinig, samen, niets, alles	▣
	herkent kleine hoeveelheden tot ten minste 6, zonder tellen, eventueel door gebruik te maken van patronen en structuren	■
	kan verkort tellen van hoeveelheden tot ten minste 12 door gebruik te maken van patronen en structuren	□
	kan hoeveelheden tot ten minste 12 representeren met bijvoorbeeld vingers, streepjes, stippen	□
kan de getsymbolen 0 tot en met 10 lezen	■	

Eind groep 2: De leerling...		
	kent de volgorde van de getsymbolen in de getallenrij tot ten minste 10	■
	kan getsymbolen, telwoorden en hoeveelheden tot ten minste 10 koppelen aan elkaar	□
	kan kritisch denken en redeneren over de telrij, hoeveelheden en getallen tot ten minste 10 in probleemsituaties	□
bewerkingen	kan eenvoudige optel- en aftrekproblemen met hoeveelheden tot ten minste 12 (handelend) oplossen	■
	kan eenvoudige splitsproblemen met hoeveelheden tot ten minste 10 (handelend) oplossen	□
	kan eenvoudige verdeelsituaties met hoeveelheden tot ten minste 12 (handelend) oplossen	□
Domein: verhoudingen		
-	kan in betekenisvolle situaties verhoudingsgewijs vergelijken en ordenen op grootte	□
	herkent situaties of afbeeldingen waarin de verhoudingen niet kloppen	□
Domein: meten en meetkunde		
meten: lengte en omtrek	herkent begrippen rond lengte en omtrek en kan deze handelend gebruiken in concrete situaties: - lang, langer, langst(e); kort, korter kortst(e); - groot, groter, grootst(e); klein, kleine, kleinst(e); - dik, dikker, dikst(e); dun, dunner, dunst(e); - hoog, hoger, hoogst(e); laag, lager, laagst(e); - (er) omheen	■
	herkent tegenstellingen bij lengte en omtrek en kan deze gebruiken: grootste/kleinste; langste/kortste; hoogste/laagste; dikste/dunste	□
	kan lengtes vergelijken en ordenen op het oog, door naast elkaar te houden, of met een hulpmiddel (zoals met een touwtje)	■
	kan lengte meten met een natuurlijke maat	■

Eind groep 2: De leerling...		
	kan kritisch denken en redeneren over lengte in eenvoudige probleemsituaties	■
meten: oppervlakte	herkent begrippen rond oppervlakte en kan deze handelend gebruiken in concrete situaties: - groot, groter, grootst(e), even groot; - klein, kleine, kleinst(e), even klein	■
	herkent de tegenstelling grootste/kleinste bij oppervlakte en kan deze gebruiken.	□
	kan de oppervlaktes van voorwerpen die veel van elkaar verschillen, vergelijken en ordenen door naast of op elkaar te leggen of op het oog	□
meten: inhoud	herkent begrippen rond inhoud en kan deze handelend gebruiken in concrete situaties: vol, voller, volst(e), leeg, veel, weinig, meer, meest(e), minder, minst(e), evenveel	□
	herkent de tegenstelling meeste/minste bij inhoud en kan deze gebruiken	□
	kan inhouden, zowel in de betekenis van 'wat er in zit' als 'wat er in kan', op het oog vergelijken en ordenen	■
	kan een inhoud meten met een natuurlijke maat en het resultaat via tellen vaststellen	■
	kan redeneren over inhoud in eenvoudige probleemsituaties	□
meten: gewicht	herkent begrippen rond gewicht en kan deze handelend gebruiken in concrete situaties: zwaar, zwaarder, zwaarst(e), licht, lichter, lichtst(e), even zwaar/licht	■
	herkent de tegenstelling zwaarste/lichtste bij gewicht en kan deze gebruiken	□
	kan enkele voorwerpen die (aanzienlijk) in gewicht verschillen vergelijken en ordenen naar gewicht door te wegen met de handen of met een balans	□
	kan redeneren over gewicht in eenvoudige probleemsituaties	□
meten: tijd	begrijpt tijdsbegrippen in dagelijkse situaties: dag, nacht, vandaag, morgen, gister, nu, straks, lang, kort, even(tjes), snel, eerder, later	■

Eind groep 2: De leerling...		
	kan gebeurtenissen in de goede volgorde beschrijven en ordenen (met foto's, met woorden) en uitleggen.	■
	kan van activiteiten die veel in tijdsduur van elkaar verschillen, aangeven welke langer of korter duurt	□
	kan kritisch denken en redeneren over tijd in eenvoudige probleemsituaties	□
meten: geld	weet dat bedragen laten zien hoe duur voorwerpen zijn en dat je die voorwerpen kunt 'ruilen' tegen geld	□
	kan gepast betalen van voorwerpen onder 10 euro met munten van 1 euro en kan van een hoeveelheid van maximaal tien munten van 1 euro, het totaal bepalen	□
	kan redeneren over 'geld en waarde' in eenvoudige probleemsituaties	□
meetkunde: oriënteren in de ruimte	kent en gebruikt ruimtelijke begrippen: voor, achter, naast, in, op, boven, onder, dichtbij, veraf	■
	herkent de meetkundige begrippen links, rechts, tegenover, tussen.	□
	kan een eenvoudige route volgen en een bekende route globaal beschrijven	□
	kan eenvoudige plattegronden aflezen en interpreteren	□
	kan in eenvoudige situaties vertellen wat wel en wat niet zichtbaar is vanaf een bepaald standpunt	□
meetkunde: construeren	kan tweedimensionale afbeeldingen van driedimensionale figuren herkennen en omgekeerd	□
	kan een bouwwerk of constructie nabouwen ook als deze als foto is afgebeeld of in een stappenplan wordt weergegeven	■
	kan de regelmaat in patronen herkennen, deze uitleggen en voortzetten	■
	kan de meetkundige figuren cirkel, driehoek, vierkant, rechthoek benoemen	■

Eind groep 2: De leerling...		
meetkunde: opereren met vormen en figuren	herkent vierkanten, rechthoeken, cirkels en driehoeken in voorwerpen uit de omgeving	☐
	kan voorwerpen sorteren op minimaal twee kenmerken	☒
Domein: verbanden		
-	begrijpt dat je hoeveelheden kunt vergelijken door objecten gesorteerd in rijen te leggen waardoor een eenvoudig beelddiagram ontstaat	☐

Sociaal-emotionele ontwikkeling eind groep 2

Eind groep 2		
Domein: omgaan met gevoelens, wensen en opvattingen		
omgaan met gevoelens, wensen en opvattingen van jezelf	kennis hebben van jezelf	☐
	ontwikkelen van zelfvertrouwen	☒
	verschillen en overeenkomsten ervaren tussen zichzelf en anderen	☐
	(her)kennen van eigen emoties en gevoelens	☒
	gevoelens onder woorden brengen	☒
	beheersen van eigen gevoelens	☒
	inschatten van eigen gevoelens, gedachten en motieven	☐
	bewust omgaan met eigen gevoelens, wensen, en opvattingen en deze voor anderen begrijpelijk kunnen uiten	☐
omgaan met kritiek en weigeren	☒	
omgaan met gevoelens, wensen en opvattingen van anderen	kennis hebben van de ander	☒
	(her)kennen en kunnen interpreteren van emoties en gevoelens van anderen	☐
	inschatten van andermans gevoelens, gedachten, motieven	☐
	ontdekken dat er verschillen in opvattingen bestaan	☐

Eind groep 2		
	kennen van sterke en zwakke punten van een ander	☐
	ervaren dat door tegenstrijdige belangen conflicten kunnen ontstaan die je samen kunt oplossen	☐
	openstaan voor gevoelens, wensen en opvattingen van anderen	☐
	rekening houden met gevoelens en wensen van anderen	☐
Domein: zelfstandigheid		
ontwikkelen van zelfstandigheid	jezelf handhaven binnen de eigen groep	☒
	vertrouwen hebben in eigen kunnen	☐
	je mening kunnen geven	☐
	iemand anders om hulp vragen	☐
	zelfstandig taken uitvoeren	☒
	stilstaan bij wat je al kunt	☐
	jezelf kunnen redden	☒
	zelfstandig opruimen	☐
	kunnen uitstellen van behoeften	☒
Domein: omgaan met de ander		
ontwikkelen van sociale vaardigheden en omgaan met relaties	contact zoeken met anderen	☒
	vertrouwen hebben in een ander	☐
	complimenten geven en krijgen	☐
	spelen (met anderen)	☒
	bemerken of en wanneer een ander hulp nodig heeft	☐
	hulp bieden aan anderen	☒
	verkennen en omgaan met afspraken en regels	☒
	leren van afspraken en regels	☒

Eind groep 2		
	aanpassen aan nieuwe situaties	☒
	bewondering tonen voor elkaars vaardigheden en mogelijkheden	☐
	inzien dat thuis, op school en op straat verschillende regels nodig zijn	☐
Domein: werkhouding en concentratie		
ontwikkelen van een werkhouding en concentratievermogen	gericht vragen kunnen stellen	☐
	plezier hebben in de taak	☒
	in staat zijn om iets af te maken	☒
	doorzetten wanneer iets niet direct lukt	☒
	zelfstandig opdrachten kunnen uitvoeren	☒
Domein: samenwerken		
leren samenwerken met anderen	luisteren naar elkaar	☒
	focus hebben op een gezamenlijk doel	☐
	rekening houden met elkaar	☒
	communiceren, overleggen, feedback geven en ontvangen	☐
	van elkaar leren	☐
	gemotiveerd zijn om samen te werken	☒
	bewust zijn dat jezelf en anderen, samen verantwoordelijk zijn (in het proces)	☐
	ervaren dat mensen in een groep van elkaar afhankelijk zijn en elkaar nodig hebben	☐
	je houden aan afspraken	☒
leren organiseren	☐	

Reactie uitgever	Wij zijn bij de ontwikkeling van ons observatiesysteem uitgegaan van de kerndoelen van de SLO en richten ons op de doelen van de vijf ontwikkelingslijnen die door inspectie worden aangegeven. Dit zijn de visueel-motorische ontwikkeling, de ontluikende geletterdheid en gecijferdheid en de sociaal-emotionele ontwikkeling. Van de vele SLO doelen hebben wij die doelen eruit genomen die bepalend zijn voor de ontwikkeling van groep 1 en 2 tot eind groep 2. Mochten die doelen gehaald, dan kunnen de leerkrachten ervanuit gaan dat de doelen die niet in BOSOS zijn geobserveerd, ook gehaald worden. Dit bespaart de leerkracht veel werk. Daarnaast hebben wij de zorg in groep 1 en 2 ingebed in ons observatiesysteem.
-------------------------	---

